

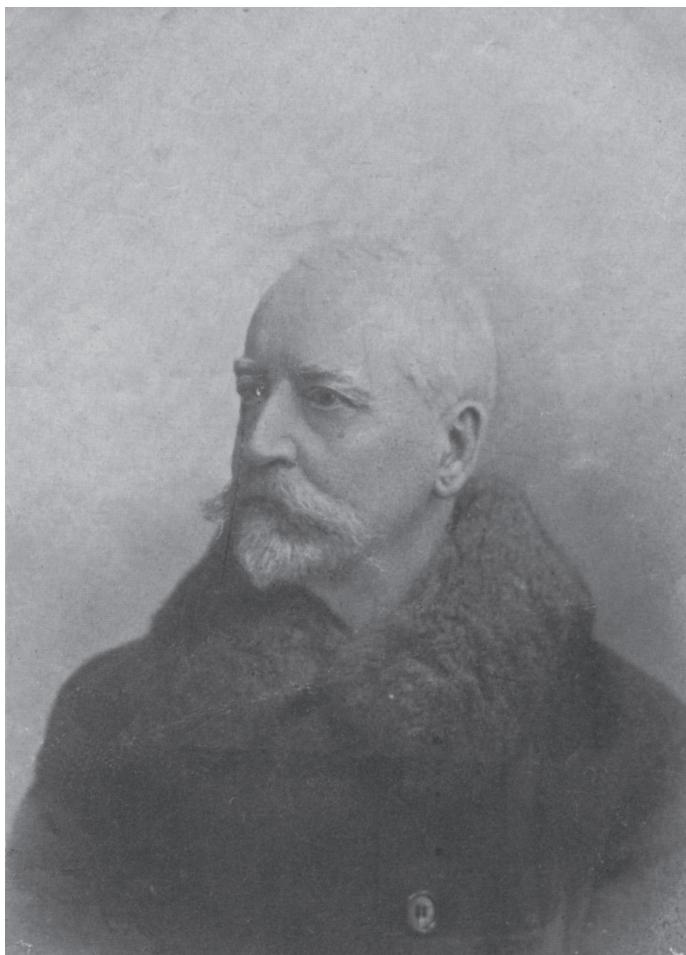
Gustavs Manteifels

Poļu Inflantija

*

Gustaw Manteuffel

Inflanty Polskie

Barons Gustavs Manteifels-Scēge (1832–1916)

Gustaw baron Manteuffel-Szoege (1832–1916)

Gustavs Manteifels

Polu Inflantija

No poļu valodas tulkojis
Rišards Labanovskis

JUMAVA

NARODOWY INSTYTUT
POLSKIEGO DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO ZA GRANICĄ
POLONIKA

Grāmata izdota sadarbībā ar
Książka wydana we współpracy z

Polijas Republikas
vēstniecība Rīga

Līdzizdevējs

Uzraugošā iestāde — institūts POLONIKA

Współwydawca

Instytucja nadzorująca Instytut POLONIKA

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

*Pateicamies par sadarbību Daugavpils Universitātes Humanitāro un sociālo zinātņu
institūta reģionālo pētījumu centram "Latgales pētniecības institūts"*

*Dziękujemy za współpracę Łatgalskiemu Centrum Badań Regionalnych Instytutu Nauk
Humanistycznych i Społecznych Uniwersytetu Daugawpilskiego*

Copyright © TAIWPN UNIVERSITAS, 2019

Translation copyright © 2020

Uz 1. vāka — Svētā Donāta mocekļa altāris Krāslavas baznīcā
pēc 1878. gadā uzņemtas fotogrāfijas

Na pierwszej stronie — Widok ołtarza Św. Donata Męczennika w kościele
Kraślawskim, według fotografii, wykonanej w roku 1878

Mākslinieks *Valdis Villerušs*

Projekta vadītāja *Biruta Bēra*

Projekt graficzny *Valdis Villeruss*

Kierownik projektu *Biruta Bera*

Saturs

Priekšvārds. <i>Monika Mihališina</i>	8
Priekšvārds. <i>Dorota Janiņevska-Jakubjaka</i>	9
Gustava Manteifela "Poļu Inflantijas" nozīme mūsdienu kultūrvēstures pētījumos. <i>Kšištofs Zajass</i>	11
Gustava Manteifela darbs "Poļu Inflantija". <i>Henrihs Soms</i>	14
Vēsturnieks no Dricāniem. <i>Radoslavs Budziņskis</i>	8
Priekšvārds. <i>Juzeſs Ignacijs Kraševskis</i>	27
Gustavs Manteifels. Poļu Inflantija, ko ievada īss vispārējs ieskats visas Inflantijas septiņu gadsimtu ilgajā pagātnē	29
Poļu Inflantija	45
I	46
II	49
III	54
IV	60
V	67
VI	72
VII	82
VIII	85
IX	122
X	126
1. pielikums	
Poļu Inflantijas pilsētu, miestu, muižu un baznīcu uzskaitījums pēc to stāvokļa 1866. gadā	153
2. pielikums	
Darbi, kas vēsta par poļu Inflantiju	181

Lasītāju vērtējumam piedāvājam Gustava Manteifela grāmatu "Poļu Inflantija". Kaut gan deviņpadsmitā gadsimta pētnieks savā darbā neiztiek bez subjektīvisma devas, tomēr tas ir ļoti nozīmīgs vēsturisks avots, kas apraksta latviešu zemju vēsturi.

"Poļu Inflantija", kuru autors izmanto savas grāmatas nosaukumā, parādās tikai pēc 1660. g. Olivas miera līguma noslēgšanas, kas izbeidza Polijas-Zviedrijas karu. Tieši tad tika apstiprināts galīgais senās Livonijas sadalījums Zviedrijas un Polijas daļā — t. s. zviedru Inflantijā un poļu Inflantijā. Tieši no senās Inflantijas teritorijas nākusi Emīlija Plātere, sociologs Boļeslavs Ļimanovskis, folkloriste Celīna Plātere un pasauleslavenais ceļotājs Antonijs Ferdinands Osendovskis. Šajās zemēs dzīvojušas arī slave-
nas poļu muižnieku (vai pārpoļotas vācu muižnieku) dzimtas, piemēram, Borhi, Buiņicki, Hilzeni, Karņicki, Šostovicki, kuru darbošanās intelektuālajā jomā ietekmēja vietējo kultūru. Viens no šo slaveno dzimtu pārstāvjiem bija arī šīs grāmatas autors Gustavs Manteifels. Poļu šlahta atstāja pēc sevis ne tikai literāros darbus un zinātniskos pētījumus, bet arī nozīmīgu materiālo mantojumu — vairākas pilis, muižas un baznīcas. Pašlaik tādi objekti kā Krāslavas Sv. Ludvika baznīca vai Borhu pils Preiļos ir vērtīgi Latvijas kultūras un vēstures pieminekļi.

Nemitīgi darbojamies Polijas un Latvijas politiskās, ekonomiskās un kultūras tuvināšanas labā. Lūkojamies nākotnē, bet vienlaikus neaizmirstam par pagātņi.

Šeit es gribētu citēt barona Manteifela vārdus: "Jebkuras pagātnes atstātās pēdas kalpo mums kā avots tās tuvākai iepazīšanai." Esmu dziļi pārliecināta, ka divās valodās izdotā Manteifela grāmata "Poļu Inflantija" ne tikai iepazīstinās ar vēstures notikumiem un reģiona multikulturālās identitātes bagātību, bet arī pamudinās poļu un latviešu vēsturniekus sākt dziļākus pētījumus.

Monika Mihališina,
Polijas Republikas vēstniece Latvijā

Priekšvārds

Mūsdienu Latgale, ko senāk dēvēja par poļu Inflantiju, ir reģions ar izteikti īpašu savdabību. Kādreiz tas atradās Žečpospoļitas sastāvā, pēc pirmās dalīšanas tas iekļāvās Krievijas impērijas robežās, bet pirms vairāk nekā 100 gadiem kļuva par neatkarīgās Latvijas daļu. Par poļu etnosa un katoļu reliģijas klātbūtni daudzu gadsimtu garumā šajā novadā liecina Plāteru, Borhu, Molu, Riku, Hilzenu, Zībergu, Manteifelu, Tīzenhauzu, Buiņicku, Beņislavsku, Karņicku, Žabu, Sobaņsku, Šadursku dzimtu atstātais mantojums — viņu finansētie dievnami, ierīkotie piļu un muižu parki, šlahtas dibinātās svētvietas un publiskās lietošanas objekti. Pētniekus un tūristus vilina Latgales teritorijā saglabājušās zobenbrāļu senās mājvietas un pilis — Volkenberga, Ludza, Rēzekne, Krustpils, kā arī sakrālās mākslas pieminekļi, ne tikai katoliskie, bet arī pareizticīgo baznīcas, vecticībnieku lūgšanu nami, luterāņu baznīcas, sinagogas.

Zinātniekiem, kuri pēta senās Inflantijas vēsturi un kultūras mantojumu, par sākotnējo avotu neapšaubāmi uzskatāmi barona Gustava Manteifela (1832–1916), pārpoļojušās Manteifelu-Scēgu dzimtas no Dricāniem pārstāvja, darbi. Viņš bija pētnieks ar renesanses laikmetam raksturīgu interešu daudzpusību. Domātājs, jurists, vēsturnieks, kultūrzinātnieks, melomāns un muzikologs, etnogrāfs, ģeologs, tulkotājs, mākslas un arhitektūras pārzinātājs senās Žečpospoļitas pierobežas novadam Inflantijai veltīto daudzo publikāciju autors.

Vairāk nekā 350 viņa darbu vidū nozīmīgu vietu ieņem Māras zemei veltītais albums “Terra Mariana 1186–1888”. Tas bija daudzu autoru kolektīva kopdarbs vienā eksemplārā. G. Manteifels bija idejas autors, latīņu teksta autors un redaktors, kopā ar grāfieni Mariju Pžezdzecku no Tīzenhauzu nama darba galvenais finansētājs. Baltā ādā iesieto sējumu pasniedza pāvestam Leonam XIII viņa priesterības 50. gadadienā, kura apritēja 1888. gadā. Teksts īsumā iepazīstina ar Inflantijas, arī Igaunijas un Sāmsalas vēsturi vairāku gadsimtu garumā. Tajā iekļautas krāsainas gravīras, kurās attēlotas 48 pilis un pilsdrupas, 29 baznīcas, kā arī Inflantijas bruņinieku dzimtu 66 ģerboņi. Albuma “Terra Mariana” oriģināls glabājas Vatikāna bibliotēkā.

Manteifels sadarbojās ar pašu vecāko poļu vēstures un humanitāro jautājumu ikceturkšņa žurnālu, kuru 1887. gadā Ļvovā dibinājis Ksaverijs Liske. Viņš bija arī pāri par 150 ģeogrāfijas un personāliju šķirkļu autors "Polijas karalistes un citu slāvu zemju ģeogrāfijas vārdnīcā", kā arī "Lielajā vispārējā ilustrētajā enciklopēdijā", visplašākajā sadalītās Polijas laiku enciklopēdijā, kuras izveides iniciatori 1889. gadā bija Varšavas izdevēji Francišeks Granovskis un Saturnīns Sikorskis.

Par nozīmīgu palīg līdzekli šīs Eiropas daļas vēstures un kultūras pētniekiem kļuva Gustava Manteifela "Inflantijas poļu bibliogrāfija" (tajā apkopoti sacerējumi par poļu Inflantiju, kas izdoti pēdējos piecos gadsimtos, proti, no 1567. līdz 1905. gadam). Tā publicēta 1906. gadā "Poznaņas zinātnes draugu biedrības gadagrāmatā". Ne mazāk svarīga un nozīmīga ir "Poļu Inflantija, ko ievada īss vispārējs ieskats visas Inflantijas septiņu gadsimtu garajā pagātnē" (Poznaņa, 1879) — plašs darbs ar Juzefa Ignacija Kraševska priekšvārdu. Detalizētajai monogrāfijai, neraugoties uz laika ritējumu, joprojām ir milzu vērtība. Tajā — ģeogrāfiski, vēsturiski un etnogrāfiski apraksti, kartes, Inflantijas dzimtu biogrāfijas un šo zemju aprakstu bibliogrāfija līdz 1878. gadam. Gravīras sniedz pilsētu, piļu un zīmogu attēlus. Šis darbs beidzot sagaidījis tulkojumu latviešu valodā un izdošanu, ko ar gandarījumu atbalstījis Nacionālais poļu aizrobežu kultūras mantojuma institūts "Polonika".

Kad 1912. gadā sirmais Gustavs Manteifels pēc insulta kļuva daļēji paralizēts, pārtrūka viņa publicistiskā darbība. Viņš mira 1916. gadā brāļa dēlam Juzefam Manteifelam piederošajā Bonifacovas muižā Ludzas apriņķī. Viņu apbedīja Dricānos līdzās vecāku atdusas vietai, netālu no mātes Marijas un tantes Katrīnas Ulanovskas no Riku nama dibinātā svētnamā.

Gustava Manteifela pieminēšana ir svarīga sastāvdaļa rūpēs par Latvijas un Polijas kopīgo kultūras mantojumu. Par viņa piemiņas saglabāšanu gādā latvieši un poļi. To apliecina pirms dažiem gadiem ar Polijas atbalstu restaurētā Manteifelu dzimtas atdusas vieta ar plāksni latviešu valodā (to uzlika pirms Otrā pasaules kara Latgales skolotāju savienība), pieminēklis no 1982. gada ar latīņu uzrakstu un Manteifela portretu, kā arī plāksne ar uzrakstu poļu valodā (atgriezta 2019. gadā, pateicoties institūtam "Polonika"). Ar Gustava Manteifela radošās darbības cienītāju latviešu rūpēm Dricānos top viņa muzejs. Mēs ceram, ka piedāvātais senās poļu Inflantijas vēsturei veltītais izdevums latviešu valodā plašam lasītāju lokam ļaus tuvāk iepazīt šo neparasto pētnieku.

Dorota Janiņševska-Jakubjaka,
Polijas Kultūras mantojuma ārzemēs
nacionālā institūta "Polonika"
direktore

Gustava Manteifela “Poļu Inflantijas” nozīme mūsdienu kultūrvēstures pētījumos

1879. gadā izdotā “Poļu Inflantija” ir pirmais mēģinājums definēt ko tādu, kam līdz 19. gadsimta vidum nebija sava nosaukuma nedz historiogrāfijas, nedz kultūras aspektā un kas vācu Baltijas historiogrāfijā tika bīdīts malā ar noraidošo devīzi “Polnisch Livland”. Autors barons Gustavs Manteifels-Scēge (1832–1916) savos centienos skaidrot Inflantijas vēsturi lūkoja savienot divus savstarpēji izslēdzošus viedokļus: poliski katolisko un muižniecisko ar multikulturālo un reģionālo. Viņa nozīmīgākajos rakstos ir skaidri redzams, ka Inflantijas zemes viņa uztverē bijušas divains kultūru konglomerāts, ko neizdosies godprātīgi atspoguļot, liekot lietā tikai vienu viedokli. Tādējādi jau šīs grāmatas ievadā saskaramies ar interesantu spriedzi. No vienas puses, autors vēlas uzsvērt poļu kultūras un tradīcijas nozīmi to dienu Latgales tapšanā jeb, citiem vārdiem, izsakās Rietumu kolonizatora valodā. No otras puses, — pauž vietējo, lokālo skatījumu, laižot pie vārda līvus, igauņus un lietuviešus jeb tās tautas, kuras postkoloniālajā nomenklatūrā ieņēma pakļauto subkopienu statusu.

Viņš labi apzinājās, ka Baltijas zemju vēstures panorāmā jāsaredz šo novadu multikulturālisms un daudzvalodība. Būdam viens no fenomenāliem priekšgājējiem, autors ne vien izprata šīs grūtības, bet arī mēģināja tās pārvarēt, atsaukdamies savos pētījumos uz visiem šīs specifiskās sajaukšanās elementiem. Šis neatlaidīgais visa poliskā propagandētājs Baltijas politiskajā tīgelī vienlaikus tiek uzskatīts par vienu no latviešu kultūras savdabības veidotājiem un latviešu rakstu valodas tēviem. Šīs idejas jo spēcīga izpausme ir esošā grāmata un tajā iedzīvinātais projekts, kura nosaukums ir “Poļu Inflantija”.

Viņa reģionālajā, inflantiskajā domāšanā liek sevi manīt ideoloģija, kura vērsta uz vēsturē, sociālajā, reliģiskajā un atšķirīgas kultūras jomā balstītas teritorijas likumīgas pastāvēšanas pamatojumu, kas neietilpa nevienā no tālaika zinātnes oficiālajiem diskursiem. Tāpēc poļu Inflantija atspoguļojas kā autonomas reģions, kaut gan sastāv no ne vienmēr saderīgiem segmentiem. Autora teksts ir it kā dažādu, atšķirīgu tematu katalogs. Bet varbūt tieši tā šīs ievēribas cienīgais projekts bija iecerēts — vienā bildē ietvert Inflantijas daudzveidību.

Manteifelā apvienojies objektīvs, avotus respektējoša zinātnieka lietišķums ar kaislīga polemika temperamentu. Itin bieži interpretācijā viņš nonāk pie intrigējošām novirzēm. Kā pašpasludināts poļu patriots viņš negribīgi izvērtē vācu krustnešu lomu Inflantijas viduslaiku vēsturē, ar sirds-sāpēm aprakstīdams ordeņa aizstāvju smagās, asiņainās cīņas pret uzbrucējiem pagāniem. Viņš runā kā Romas katolis, civilizēts iedzīvotājs valsts pierobežā, kas kļuvusi par kristietības aizsargmūri, kur krustneši cīnījušies, aizstāvēt ticību, un katolicisms identificēts ar kristietību vispār. Viņš aiziet vēl tālāk, garāmejot piebilzdams, ka Inflantijas vojevodiste bijusi "Inflantija no laika gala". Nav zināms, ko viņš ar to domājis, jo piezīme attiecas uz 16. gadsimtu, kad šis nosaukums tikai dzima, bet dažas rindas iepriekš autors apgalvo, ka šīs zemes senāk sauktas par "Livonia australis". Tāpēc nenovēršami rodas secinājums, ka ar vārdu "Inflantija" Manteifels apzīmējis ne tik daudz konkrēto ģeogrāfisko teritoriju, cik noteiktu vēsturisko ideju, kurai ar lielu emocionālu aizrautību veltījis savas vissvarīgākās zinātniskās ierosmes.

Nodaļu izvietojums divās daļās (Inflantija līdz 1561. g. un Poļu Inflantija līdz autora dzīves laikam) piedāvā mums rūpīgu, līdz sākumiem cītīgi nostrādātu kompozīciju, kas izkārtota hronoloģiski un harmoniski uzbūvēta pēc shēmas: ievads, iztīrājums, nobeigums. Vēstures gaitu sākumposmā atainota vācu kolonizācija Baltijas krastos, nākamajām nodaļām saskaņā ar autora ieceri ir jāapliecina, ka var runāt par poļu Inflantijas savdabīgo, specifisko vēsturi, tās ekonomiku, sabiedrību, aglomerāciju, kultūru, literatūru utt. Nobeigumā autors sniedz divus pielikumus. Pirmais no tiem "Pilsētu, miestu, muižu un baznīcu uzskaitījums pēc to stāvokļa uz 1866. gadu" vēsturniekiem kalpo par nozīmīgu avotu reģiona pagātnes izpētē. To papildina gandrīz visu poļu Inflantijas apdzīvoto vietu austrumlatvisko nosaukumu unikāls saraksts, kas ir interesants ne tikai kā latgaliešu dialekta pieminēklis, bet arī kā pierādījums poļu valodas ietekmei šajā novadā. Otrs pielikums ir priekšmetiskas bibliogrāfijas skice, kurā polemiski apcerētas vācu vēsturnieku kļūdas.

"Poļu Inflantija" atstāj solīda zinātniska dokumenta iespaidu grāmatas nosaukumā minētā jēdziena izpētē. Taču Manteifela motivācija šķiet mazliet samudžināta, tāpēc ka nav zināms, kam un kādā nolūkā būtu jāiepazīst tādas zemes "iekārta", kura neeksistē. Autors lieliski apzinās, ka viņam jārada no nekā. Viņš pievieno grāmatā Inflantijas dižciltīgās muižniecības sarakstu, liekot lietā savas dziļās zināšanas šajā jomā. Acīs krīt zināma disproporcija: ievērojami plašākas ir nodaļas, kas veltītas Inflantijas muižniecībai un tās dzīvesvietām. Autors, kurš cēlies no vienas no senākajām vācbaltiešu dzimtām, šajā jomā orientējās vislabāk. To veicināja arī zināšanas, ar kurām viņš izauga un kurām pateicoties veidojās viņa sapratne par savu

vietējo dzimteni. Lai koptēls būtu pilnīgs, pārējo nācās šūdināt klāt. Novada ainu vajadzēja papildināt ar piemeklētiem faktiem interpretācijas nolūkā.

Viens no interesantākajiem papildinājumiem attiecas uz reģiona iedzīvotājiem, kuri centīgi (izcilais rakstnieks Juzefs Ignacijs Kraševskis slavēja Manteifelu par skrupulozitāti) sadalīti atsevišķās etniskās un ticības grupās. Tērbatas Universitātes absolvents, cītīgs vācu zinātniskās preses lasītājs, izteismīgs pozitīvisks un pieredzējis etnogrāfs, kurš orientējas visā jaunajā, Gustavs Manteifels zināja kultūras antropoloģijas svaru un prata to iekļaut pētniecības praksē. No ekspedīcijās izpētītajām vietējā etnosa daždažādajām izpausmēm viņš uzbūvēja poļu Inflantijas multikulturālo sabiedrību un iekļāva to savā ontoloģijas konstrukcijā. Šis etniskais sastāvs pasniegts daudzozīmīgā secībā. Pilsētu iedzīvotāji — poļi, žīdi, rusīni, krievi un vācieši; lauku iedzīvotāji — latvieši (zemnieki), poļi (īpašnieki); starp latviešiem izsēti igauņi, lietuvieši, krievu vecticībnieki, rusīni, poļi (zemnieki).

Poļi dominē kā pilsētu, tā lauku centros, pārstāvēt gan kungus, gan padotos. Vācieši ir nobīdīti malā, kaut gan no citiem avotiem zināms, ka tolaik ciemos atradušies arī Baltijas vāciešu īpašumi. Autora šāda nostāja labi saskatāma pirms padsmīti gadiem notikušās Janvāra sacelšanās kontekstā, kad izpaudās interešu un mentalitātes radikālas atšķirības minēto grupu starpā, nemaz nerunājot par to, ka toreiz tika nopostīta Manteifelu muiža Dricānos. Autors nepiemin šīs atšķirības, nogludina kontūras, pieskaņo datus sākotnēji iecerētā attēlojuma rāmim.

Gustava Manteifela lielais projekts toreiz saskārās ar grūtībām, kuru pamatā bija viņa absolūtā neiederība tālaika ideoloģijās. 19. gadsimta 70. gados modās Baltijas tautu nacionālā pašapziņa, kurai pretī stājās krievu un vācu augošais nacionālisms. Skaidrošanās, kuram kādas tiesības pieder uz identitāti ar Baltijas provinci, kļuva par diskusiju un strīdu vienu no centrālajiem tematiem. Tādā situācijā harmoniska multikulturālisma cildināšana šķita tiklab cēla, cik utopiska rīcība, jo sevišķi tādēļ, ka tās fonā bija vēl viens — koloniāli iekrāsots poļu nacionālisms.

Šajā grāmatā sastopamies ar neparasti interesantu mēģinājumu apvienot nacionālo un lokālo patriotismu, no kuriem katrs ir definēts pēc atšķirīgiem kritērijiem, nereti savstarpēji izslēdzošiem. No Manteifela lielā vēsturiskā un kulturālā projekta ir iznācis poliski inflantisks hibrīds, nevienmērīgs, lāgiem divains un iekšēji pretrunīgs garadarbs, bet varbūt tieši tāpēc tas trāpījis Baltijas zemēs dzīvojošo ļaužu vēsturiskās pieredzes pašā būtībā.

Kšištofs Zajass,
Krakovas Jagelloņu universitāte

Gustava Manteifela darbs “Poļu Inflantija”

1879. gadā Poznaņā tika izdots Latgalē dzimušā barona Gustava Manteifela (1832, Dricāni–1916, Dricāni) darbs “Inflanty Polskie” (“Poļu Inflantija”). Toreiz ar jēdzienu Polijas Inflantija saprata sabrukušās Livonijas (Livland, Līvzeme) Žečpospoļitas valsti iekļauto teritoriju starp Aivieksti un Daugavu, kas mūsdienās ir Latgalē. Mūsdienu zinātnieku vērtējumā šis G. Manteifela darbs tiek uzskatīts par 19. gadsimta nozīmīgāko sacerējumu, kas veltīts Latgalei.

G. Manteifela darbam bija sava priekšvēsture. 1858. gadā Parīzē iznākušajā poļu laikrakstā pēc uzvārda nezināms autors izteicās, ka par Inflantiju poļiem esot tikpat neskaidrs priekšstats kā par Borneo vai Sumatru — Malaizijas arhipelāga salām. Šo teikumu vēlāk bieži citēja G. Manteifels laikrakstā “Livland” polemikā ar vācu žurnālistu Jūliju fon Ekardu, kurš savās publikācijās bija pielāvis nepareizas ziņas par bijušo poļu Inflantiju. Polemikas gaitā atsevišķā izdevumā 1869. gadā tapa G. Manteifela publikācija vācu valodā “Polnisch Livland”. Pēc Krakovas Zinātņu akadēmijas locekļa, izdevēja un rakstnieka Juzefa Ignacija Kraševska (*Jozef Ignacy Kraszewski*, 1812–1887) ierosinājuma G. Manteifels savu Inflantijai veltīto darbu paplašināja un pēc desmit gadiem sagatavoja jaunu izdevumu poļu valodā, kuram J. Kraševskis uzrakstīja priekšvārdu un uzraudzīja darba iespiešanu.

G. Manteifela darbu bibliogrāfijas veidotāji ir fiksējuši vairāk nekā 300 šī autora publicētus darbus. Vācbaltu vēsturnieks Heinrihs Dīterihs (*Heinrich Diedrich*, 1840–1914) 1906. gadā apkopoja hronoloģiskā secībā bibliogrāfiju ar G. Manteifela 313 darbiem*. Jāpiebilst, ka arī pēc 1906. gada turpinājās G. Manteifela darbu izdošana. Vēstures maģistrs Pēteris Pudulis (1906–1993) rakstu krājumā “Acta Latgalica I” 1965. gadā publicēja paplašinātu bibliogrāfisko rādītāju ar 353 darbiem, kas sakārtoti pa publikāciju veidiem. Tomēr, kā uzsver vairāki pētnieki, pilnīgu G. Manteifela darbu sarakstu acīmredzot neizdosies sastādīt. Otrā pasaules kara laikā G. Manteifela personīgais arhīvs un bibliotēka, kuri tika pārvesti uz Varšavu, ugunsgrēkā sadega.

* Šodien zināms, ka bija daudz vairāk darbu. (*Red. piez.*)

Plaša ir G. Manteifela darbu tematika — Livonijas krustnešu — bruņinieku un Inflantijas muižnieku dzimtu vēsture, Inflantijas etniskā vēsture, kultūras un sevišķi izglītības problēmas Inflantijā, Baznīcas vēstures pētniecība, Inflantijas pilsētu, apdzīvoto vietu, muižu, kā arī kalnu, upju un ezeru apraksti.

Minētie temati iekļauti arī darba “Poļu Inflantija” struktūrā, kuras pamatā ir divas daļas — viduslaiku Livonijas vēsture no bīskapa Meinarda laikiem līdz 17. gadsimtam (ar atsevišķiem faktiem no dzīves zviedru laikos 18. gadsimtā un Krievijas impērijas sastāvā 19. gadsimtā) un poļu Inflantijas vēsture. Poļu Inflantijai veltītais teksts sīkāk sastāv no 10 nodaļām: Inflantijas izveide, administratīvais iedalījums, pārvalde (1. nodaļa), Inflantijas zemju robežas, kaimiņi, dabas bagātības — upes, ezeri, purvi (2. nodaļa), reljefs, augsnes kvalitāte, lauksaimniecības kultūras, meži un zvēri (3. nodaļa), iepriekšējo laiku sacerējumi par Inflantiju, īpašu uzmanību pievēršot Jana Augusta Hilzena (1702–1767) 1750. gada darbam “Inflantija” (4. nodaļa), Latgales iedzīvotāji: igauņi, lietuvieši, vecticībnieki, krievi, poļu zemnieki (5. nodaļa), latgaliešu (tekstā saukti par latviešiem) sadzīves, kultūras un paražu raksturojums (6. nodaļa), dzelzceļi un saimniecības nozares: mežsaimniecība, zivkopība un citas (7. nodaļa), muižnieku dzimtu raksturojums (8. nodaļa), ebreju dzīvesveids un nodarbošanās (9. nodaļa), Inflantijas pilsētu un apdzīvoto vietu apraksti (10. nodaļa). Šo nodaļu teksta nobeigumā G. Manteifels uzskatīja par nepieciešamību pievērst uzmanību vairākiem autoriem (minēti 6 uzvārdi) un izdevumiem, kuros sniegtas nepareizas ziņas par Inflantiju.

Darbam ir divi pielikumi. Pirmajā pielikumā ievietota apjomīga kop-savilkuma tabula par Inflantijas pilsētām, miestiem, muižām un baznīcām. Otro pielikumu veido G. Manteifela sastādīta Inflantijai veltītu darbu bibliogrāfija, kurā minēti 78 darbi vācu, poļu, latīņu, krievu valodā. Senākie sacerējumi datēti ar 16. gadsimtu, jaunākais darbs publicēts tikai gadu pirms “Poļu Inflantijas” izdošanas. Vairākiem darbiem ir pievienotas arī lasītājam noderīgas anotācijas.

Neapstrīdams, ka lielu uzmanību G. Manteifels ir veltījis savas kārtas, t. i., muižniecības likteņiem gan senajā Livonijā, gan Polijas Inflantijā. Apcerē “Poļu Inflantija” viņš raksturo gan vācu, gan poļu muižnieku dzimtas, to īpašumus, ieņemamos amatus, dzīves sasniegumus. Darbā šis materiāls aizņem ievērojamu vietu — 8. nodaļas 38 lappuses, salīdzinājumam — pārējo Inflantijas iedzīvotāju dzīves aprakstiem veltītas attiecīgi 10 lappuses latviešiem, četras lappuses kopā igauņiem, lietuviešiem, vecticībniekiem, krieviem, poļu zemniekiem, četras lappuses ebrejiem. Tomēr neapstrīdami, ka etniskā vēsture bija viens no virzieniem G. Manteifela darbu plašajā diapazonā.

G. Manteifels, lai gan bez vēsturnieka izglītības, tomēr uzsāka zinātnisku Latgales vēstures pētišanu, kas balstīta uz arhīvu materiāliem. Arī

darba "Poļu Inflantija" faktoloģiski bagātais, pat pārsātinātais teksts norāda uz plašu izmantotās literatūras un avotu bāzi. Diemžēl autors nav izveidojis konsekventu atsauču sistēmu, tāpēc mūsdienās nav iespējams pārbaudīt publicētos faktus. Tomēr, objektīvi vērtējot, G. Manteifela veikumam ir nepārvērtējama nozīme, jo daudzi avoti ir gājuši bojā.

1879. gadā, kad iznāca "Poļu Inflantija", G. Manteifels dzīvoja un strādāja Rīgā, kas bez Dricāniem, Taunagas, Tartu, Tallinas, Jelgavas bija viena no viņa dzīvesvietām. Mūža nogalē G. Manteifels atkal dzīvoja Latgalē, Bonifacovā pie brāļa dēla. Izglītošanās iesākta dzimtajos Dricānos, kur mācībā līdz 15 gadu vecumam apgūta arī latgaliešu valoda. Turpinājumā bija Hercoga Pētera ģimnāzija Jelgavā, tiesību studijas Tartu universitātē un iegūts tiesību maģistra grāds. Kopumā G. Manteifelim bijušas daudzpusīgas intereses, bija daiļliteratūras cienītājs, labi spēlējis klavieres, sacerējis mūzikas gabalus, savus darbus rakstīja latgaliski, poliski, vāciski.

19. gadsimta 60. gadu sākumā uzreiz pēc studijām G. Manteifels uzsāka literāro darbību un atbalstīja iespieddarbu izdošanu latgaliešu valodā. Ievērību pelna G. Manteifela 1862.–1871. gadā izdots "Inflantu zemes laika grāmota aba kalenders" — latgaliešu kalendāru izdošanas tradīcijas aizsācējs. Iesākto daudzsološo darbību apgrūtināja latīņu drukas aizliegums Latgalē (1864–1904) un cenzūras aizliegums izplatīt novadā arī citviet drukātos iespieddarbus. Šo apstākļu iespaidā G. Manteifels esot pievērsies pētnieciskajam darbam, un "Poļu Inflantija" bija pirmais nozīmīgākais izdevums šajā jomā.

Iegūtā pieredze izdevuma "Poļu Inflantijas" sagatavošanā un nodibinātie kontakti ar Eiropas pētniekiem un zinātniskām organizācijām G. Manteifelam pavēra jaunas pētnieciskā darba iespējas. Daudzus G. Manteifela veidotus Latgales muižu, piļu, apdzīvotu vietu, ezeru aprakstus publicēja tā laika apjomīgās un populārās poļu enciklopēdijas, vārdnīcas un periodiskie izdevumi. Tika izdotas arī atsevišķas brošūras par Latgales pilsētām. Daudzu šo rakstu aizsākumi meklējami grāmatā "Poļu Inflantija".

1888. gadā Rīgā tika izgatavots krāšņs ilustrēts albuma "Terra Mariana" — dāvana Romas pāvestam Leo XIII viņa priesterības 50. gadadienā. G. Manteifels veidoja albuma koncepciju, tekstus, zīmēja lapu skices. Šajā viena eksemplāra foliantā G. Manteifels izmantoja savas agrāk izdotās grāmatas "Poļu Inflantija" teksta ievērojamus fragmentus, tostarp aprakstus par katolicisma izplatību senajā Livonijā, bīskapiem, ordeņa mestriem, baznīcām un dižciltīgo ģimenēm. Albums tika pārdrukāts un 1903. gadā Rīgā un izdots vācu valodā grāmatas veidā ar G. Manteifela komentāriem. Vērienīga starptautiska projekta ietvaros 2014. gadā Itālijā tika izgatavoti albuma "Terra Mariana" pilna apjoma faksimili (10 eks.) un zinātniskie komentāri (1000 eks.). Detalizēta albuma teksta un vizuālā materiāla analīze

komentāru autoriem ļāva izdarīt secinājumu, ka informācija par Latgali, Kurzemi un Vidzemi šajā izdevumā ir līdzīgās proporcijās, kaut gan lasītājam sākotnēji varētu rasties maldīgs priekšstats, ka Māras zemes (*Terras Marianas*) vēsture saistāma lielākoties ar Latgali.

Novērtējot G. Manteifela darbus kopumā, jāuzsver, ka viņš ir licis pamatus Latgales vēstures pētīšanai un veicinājis arī visas Latvijas vēstures izpēti. Tomēr kopumā G. Manteifels ir vērtējams vairāk kā visas Latvijas vēstures pētnieks, ne tikai Latgales vēsturnieks.

Ceļā pie lasītājiem ir apgaismotāja, etnogrāfa, vēsturnieka, novadpētnieka un publicista G. Manteifela darbs, kurš izdots pirms 140 gadiem. Tekstu no poļu valodas latviešu valodā tulkojis Rišards Labanovskis, kurš ir jau tulkojis Latgalei veltītus darbus — K. Buiņickis “Priestera Jordana atmiņas” (2003), K. Buiņickis “Klejojumi pa maziem ceļiem” (2007). Apzinoties G. Manteifela darba kultūrvēsturisko vērtību, latviešu lasītājam tiek piedāvāts tulkojums bez zinātniskiem komentāriem. Padziļinātai un kritiskai vēstures avotu pētniecībai ieteicams papildus izmantot albuma “Terra Mariana” G. Manteifela teksta zinātniskos komentārus (2014).

Zinātnisko aktualitāti nav zaudējuši arī citi šī pazīstamā Latgales un visas Latvijas pētnieka darbi. Visapjomīgākais G. Manteifela darbs (810 lpp.) “Senās Livonijas zemju vēstures apcerējumi” netika pilnībā publicēts un parādījās rokkrakstā līdz 2007. gadam, kad tas tika izdots Krakovā profesora literatūras vēsturnieka Kšištofa Zajasa (*Krzysztof Zajas*) redakcijā. Apgūstot ievērojamā pagātnes pētnieka mantojumu, šī grāmata būs interesanta arī latviešu lasītājam.

Henrihs Soms,
vēstures doktors

Atbildīgā redaktore *Liene Soboļeva*
Literārā redaktore *Irīda Miska*
Poļu teksta redaktore *Alicija Bermana*
Korektore *Dace Kraule*
Maketētāja *Margarita Stoka*

Redaktor odpowiedzialny *Liene Sobolewa*
Redaktor literacki *Irida Miska*
Redaktor tekstów polskich *Alicja Berman*
Korekta *Dace Kraule*
Skład i łamanie *Margarita Stoka*

UDK 94(474.38)

Ma 512

© Apgāds "Jumava", izdevums latviešu valodā, 2020
© Rišards Labanovskis, tulkojums latviešu valodā
© Daniels Lubinskis, Radoslava Budziņska priekšvārda tulkojums, 2020
© Kristīne Barkovska, H. Soma priekšvārda tulkojums, 2019
© Valdis Villerušs, mākslinieciskais noformējums, 2020

ISBN 978-9934-20-399-2

www.jumava.lv
www.gramata24.lv

Izdevējs — apgāds "Jumava", Dzirnau ielā 73, Rīgā, LV-1011

© Wydawnictwo „Jumava”, edycja w języku łotewskim, 2020
© Ryszard Łabanowski, tłumaczenie na język łotewski
© Daniel Łubiński, tłumaczenie na język polski przedmowy Radosława Budzyńskiego, 2020
© Krystyna Barkowska, tłumaczenie na język polski przedmowy H. Somsa, 2019
© Valdis Villerušs, opracowanie graficzne, 2020

ISBN 978-83-66172-21-0

Wydawca – wydawnictwo „Jumava”, ul. Dzirnau 73, Ryga, LV-1011